

Дошкільне виховання

березень

3

1964

З М І С Т

<i>М. Ільченко</i> — Перші підсумки	1
<i>Т. Дмитренко</i> — Заняття гімнастикою і рухливими іграми з дітьми четвертого року життя	7

До 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка

<i>М. Подолян</i> — Співець жіночої долі	15
<i>О. Ганич</i> — Образи матері й дитини в творах Т. Г. Шевченка	18

З досвіду

<i>Н. Савельєва</i> — Ознайомлення дошкільників з творами А. Гайдара	20
<i>Є. Дмитрієва</i> — Народна іграшка на Україні	22
<i>М. Шевченко</i> — Природа теж любить іграшки?..	24

Сторінка для дітей

<i>Т. Волгіна</i> — Політ на Місяць (муз. А. Філіпенка)	26
---	----

Для батьків

<i>М. Маріко</i> — Мама — найкраща і найдорожча	37
<i>І. Сочивець</i> — У трьох няньок (гумореска)	39

Бесіди та консультації

<i>І. Слепушкіна, А. Глущенко</i> — Іграшка повинна бути гігієнічною	41
--	----

Критика і бібліографія

<i>А. Гейко</i> — Методичні посібники	44
---	----

Відповіді читачам

<i>Л. Воробйова</i> — Положення про дошкільні заклади в колгоспах	45
---	----

Педагогічне життя

<i>Н. Тарасова</i> — Батьківська конференція	47
<i>Н. Педченко</i> — Методичний кабінет на громадських засадах	47
<i>А. Халахан</i> — Діти вивчають німецьку мову	47

Редакційна колегія:

Д. О. Дорохова, Н. О. Красіна, Н. Ю. Переверзева, Є. К. Сухенко, Г. І. Сушан
(головний редактор), *П. С. Ходченко, Т. І. Цвєлих, П. Р. Чамата, М. Є. Шевченко.*

Журнал «Дошкольное воспитание» (на українском языке)

Техредактор *О. О. Чала.*

Коректор *П. В. Пиндюр*

Адреса редакції: Київ, 53, Ю. Коцюбинського, 5. Тел. 5-21-29, дод. 3-12.

БФ 00173. Замовлення К-21. Тираж 27 960. Друк. арк. 3, умовн арк. 4,1. Обл. видавн. арк. 5. Формат паперу 70 × 108¹/₁₆. Підписано до друку 26.II. 1964 р.

Київська обласна друкарня, вул. Леніна, 19.

До 150-річчя } ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Співець жіночої долі

Микола ПОДОЛЯН

«Кобзар»... Котрий раз у житті перегортаєш його сторінки, і в уяві, мов осіннє пожовкле листя, пролітають роки сивої давнини, оповиті чорним мороком царської ночі, густо скроплені сльозою й потом поневоленої людини. Та яким би важким не був тягар поневолення, він не міг придушити віри, що визрівала в народі,— віри у прийдешній день, коли господарем життя буде людина-трудівник. Ця віра вогнистим словом злітала з вуст кращих синів народу, вселяла в його серце надію, кликала на помсту і боротьбу. «Товариш, верь: взойдет она, заря пленительного счастья...»,— натхненно казав Олександр Пушкін; могутньою і прекрасною, перед якою розступаються країни і народи, бачив свою батьківщину в майбутньому Микола Гоголь; в її майбуття палко вірив борець за знищення кріпацтва Віссаріон Белінський. А поруч з ними— Тарас Шевченко, велетень землі української, нескорений борець, натхненний революціонер, що далекоглядно провіщав:

І на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати
І будуть люди на землі.

Збулися пророчі слова сина Дніпра, і тому сьогодні ми, його нащадки, а вкупі з нами все волелюбне людство, складаємо йому всенародну шану за його непохитну волю і невичерпну любов до рідної землі, за смертельну ненависть до визискувачів і за синівну вірність народо-

ві, за кремнисте слово і неспокійну мрію, які він нам залишив разом із «Заповітом».

Борець і волелюбець, Тарас Шевченко був великим людинолюбцем. Він писав: «... Добре жить тому, чия душа і дума добре навчилися любити». Йому, поету народному, жодне з людських почуттів не було чужим. Знеславлена дівчина і знедолена мати,— вони проходять крізь усю творчість Тараса. Обдурених і розбитих «злыми людьми», зневажених і знеславлених не покидає поет, віддаючи їм найтепліші почуття і найсокровенніші думи. Адже не випадково в більшості своїх віршів Шевченко говорить від імені дівчини або жінки.

У пеклі царського самодержавства накладали на себе руки дівчата, дочасу сивіли й божеволіли матері... Вмирали на панщині батьки, замордовували в рекрутчині братів, а сестри...

А сестри! Сестри! Горе вам,
Мої голубки молодії!
Для кого в світі живете?
Ви в наймах виросли чужії,
У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, й помрете!

Панська сваволя доводила жінку до відчаю. Хто не здригнеться, уявляючи собі збожеволілу жінку з «Відьми». Аж струпом стала... Коси в реп'яхах... І вона вже не боїться бога і не соромиться людей... «Моя се мати і сестра»,— каже поет. В цих словах гірка правда і гнівний вирок катам.

Так, такою була жіноча доля, розтоптана панським чоботом. Хто не знає шевченкової «Катерини»? З якого серця не викреше вогню ненависті трагічна доля спокушеної офіцером селянської дівчини? Катерина кінчає життя самогубством... А ось перед нами наймичка Ганна. Вона змушена до самої смерті критися з найсвятішим почуттям — почуттям матері, ставши на шлях самопожертви. А «Утоплена»? Мати рідну дочку утопила і сама хвилями покрилась...

Ой три шляхи широкії
До купи зійшлися.
На чужину з України
Брати розійшлися.
Покинули стару матір.
Той жінку покинув,
А той — сестру, а найменший —
Молоду дівчину.

Стелилися шляхи по білому світу, та на жодному з них не знайти щастя, бо холодним заграбованим казематом була вся царська Росія. Зловіщою тінню ходила за людиною смерть. Не повернулися з дороги і три брати. Плаче стара мати. Плаче дружина з діточками. Сестра плаче. А заручену дівчину кладуть в домовину...

Та в шевченківській пісні — від вірша до вірша, від поеми до поеми — з наростаючою силою звучить протест проти свавілля і заклик до боротьби. В поемі «Степан» мати, що осліпла від горя, двадцять років сиділа під тином пана, що наглумився над нею, колихаючи його дитя... Та ось виросла Оксанка. І її ми бачимо під тим самим тином. Вона теж колише, але не дитину, а закривавлений ніж, яким сказала панові своє дівоче «Ні!» Вона всьому вірила, а хто вірив у її віру? Так ставить питання поет і малює жахливу картину українського села: замість хат — хрести, могили... Але вже лежить вбитий Оксаною пан і багряним полум'ям палають панські хорони...

Закривавлений ніж помсти ми бачимо і в руках Марини — героїні з одноіменної поеми. А Настя із «Сотника» сміливо виривається з пазурів старого вдівця, ламає домо-строївські традиції і будує особисте життя по-своєму.

Так, це вони, ожирілі паничі, пу-скали по світу покритих наругою чорнобрових красунь... І хто міг за них вступитися? А коли знаходились такі, то й для них дорога була одна — в Сибір. Так і сталося з хлопцем, що врятував дівчину від панича-недолюдка і вилами його просадив, мов ту жабу... І несе месник безталанний аж у Сибір ланцюг-пута... Але він вже не самотній страждальник. За ним у Сибір іде й врятована ним дівчина, йде, незважаючи на те, що засватана, йде, щоб розділити з своїм святим месником гірку чашу знедолі. Так протест поступово переходить у єдність, до якої згодом прямо закличе Кобзар: вставайте, кайдани порвіте! А тимчасом поет ясно каже, що поки пани в селах, — будуть покритки тинятись по світу, марно шукаючи щастя-долі.

А як вони мріяли про неї, по-кривджені тарасові сестри!

Ой піду я боса полем,
Пошукаю свою долю,
Доленько моя!
Глянь на мене, чорнобриву,
Моя доле неправдива,
Безталанна я!

Та линяли чорні брови, а доля так і не стрічалась. Її приспали, ні, її замордували, вбили тупі самодержці. Але не під силу їм було погасити в людському серці мрію про волю, про кращу долю, мрію, яка поки що у снах, але вже розквітала у віру в майбутнє, в необхідність торувати до нього шлях. Таким закликом до непокори і віри у прийдешній день пройнятий Шевченків «Сон». Це сон матері, душа і думи якої пройняті бажанням бачити своє дитя, своє майбутнє вродливим, багатим, вольним на своєму веселому полі.

Тема матері — одна з основних тем найзначніших творів Тараса Шевченка.

Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим.

Скільки проникливої любові поета вкладено в ці слова! Тільки такий життєлюб, як Шевченко, міг сказати, що слово *мамо* — велике,

найкраще слово. Тема матері найвищого звучання досягає в поемі «Марія»:

Все упованіє мое
На тебе, мати, возлагаю.
Свята сила всіх святих!

І водночас свою печаль, мов огнену отруту, Шевченко виливає на голову тих, що кують нові кайдани. І, наче звертаючись до всіх матерів землі, великий Кобзар проголошує:

Дивітеся, ж! матері!
Що роблять іроди царі!

Мати і дитина — неодмінні герої більшості поезій співця. Гнівний Тарас мав ніжне серце до дітей, про яких казав, що це «велика божя благодать». Неможливо без хвилювання читати отого шевченкового вірша, в якому оповідається, як на великдень, проти сонця гралися діти, хвалилися обновами. Одна тільки сирітка сидить без обнови. Чим же їй похвалитись?

—А я в попа обідала,—
Сирітка сказала.

Цими словами сказано все і про всіх знедолених діток поневоленої царизмом землі.

Тарас Шевченко передусім — лірик. І за це ми його любимо, бо, здається, немає жодного вірша, в якому не билось б гаряче шевченкове почуття — особисте ставлення до змальовуваних ним подій, вболівання поета за людей. Як ніжно він каже: «Катерино, серце мое...». Самотню, покинуту дівчину він любовно порівнює з тополею. А хрещатий барвінок у нього — це символ дівочої чистоти...

В котрий раз гортаєш сторінки «Кобзаря» — і щоразу з новою ясністю бачиш, як любив людей, як вірив у народ великий поет. Він тяжко страждав вкупі з своїми героїями-невольницями, але водночас, за-

тиснувши в серці тугу, кликав: «До людей горнись, небого, люди привітають». Оця віра в народ і життя в ім'я народу й поставили Тараса Шевченка в один ряд з Пушкіним і Лермонтовим, Некрасовим і Гете, Міцкевичем і Руставелі, Бернсом і Петефі.

Ім'я Шевченка має нині світову славу, бо сила його думки, — це та сила, яка руйнує мури рабства і колоніалізму, бо його слово, — це те слово, що кличе знедолених на правий бій за свободу і кращу долю, бо його пісня, — це Гімн жінці-матері, найдорожчому, найсвятішому, що є у людства. Мати — це ж життя!

Пригадуються слова Максима Горького, який казав, що найрозумніше, чого досягла людина, — це вміння любити жінку, вклонятись її красі, бо від любові до жінки народилось все прекрасне на землі.

Натхненним співцем жіночої долі, борцем за прекрасне на землі і був Тарас Григорович Шевченко, який вірив, що буде син, буде мати, будуть на землі люди.

Доба, яку провіщав Кобзар, зійшла. Це доба Великого Жовтня, що розбила кайдани рабства і засвітила сонце свободи і щастя над нашою країною. В сім'ї вольній, новій республік радянських розцвів небаченим квітом і рідний Тарасів край — оплакана в минулому і оспівана сьогодні щаслива українська земля. Це вона, Радянська Україна, сьогодні з материнською гордістю схиляє чоло перед його світлою пам'яттю і славить свого вірного сина. Славить піснями закоханих наддніпрянок і колисковими наспівами матерів, щасливіше за яких немає ніде на світі. Славить могутнім відзвоном комуністичної ходи, стверджуючи на землі мир, свободу, щастя!

Образи матері й дитини в творах Т. Г. Шевченка

О. ГАНИЧ,

доцент Київського педагогічного інституту ім. О. М. Горького

Революціонер-демократ Т. Г. Шевченко, зображуючи життя і боротьбу поневоленого народу проти кріпосництва, царизму і всякого гноблення, не міг оминати тему многотраждальної долі матері-кріпачки і її дітей. Ця тема займає в творчості народного співця України одне з найпочесніших місць.

Серед ранніх творів Т. Г. Шевченка одним із найпопулярніших є поема «Катерина», в якій узагальнено трагедію обманутої паном дівчини-кріпачки і кріпацької родини як трагедію всього українського народу, гнобленого панством.

Катерина не встигла відчувати ніжності, краси, ласки й тепла ні кохання, ні материнства — все це ще в зав'язку було вбито жорстокістю пана-офіцера, законами тогочасної моралі, яка змусила навіть батьків відмовитись від єдиних, найдорожчих людей — дочки і внука.

Відмовились від Катерини всі, але вона мужньо тримається, ще вірить в те, що й Іван її кохає, що він обов'язково повернеться до неї, до сина. Вона шукає його, виглядає. І тільки після слів офіцера: «Дура, отвяжися! Возьмите прочь безумную!» — вона остаточно переконалась у страшній правді.

Катерина не може повірити, що він відмовиться від сина. Вона ладна стати наймичкою, зносити погорду й глум, аби тільки батько не зрікся сина. Дійсність жорстоко обриває і цю її віру. Загинула Катерина, але трагедія продовжується, бо залишився її син — круглий сирота, який має поділити долю сотень кріпацьких дітей-сиріт:

На кого собаки на вулиці лають?
Хто голий, голодний під тином сидить?
Хто лобуря водить? Чорняві байстрята...

Образи Катерини і її сина є образами багатотраждальної долі

трудої жінки і дітей-сиріт у суспільстві, побудованому на приватній власності, на вовчих законах стосунків між людьми, на пригнобленні всіх прав трудящих.

В творчості Т. Г. Шевченка ще не раз проходить перед нами доля Катерини.

Жертвами панської розпусти стали героїні творів «Лілея», «Наймичка», «Відьма», «Слепая», «Княжна», «Марія».

Лукія і Ганна — героїні повісті і поеми «Наймичка» — покритки. Боячись за долю своїх дітей і бажаючи весь час бути з ними, доглядати їх, ростити, підкидають синів заможним літнім людям, а самі стають наймичками. Жити наймичкам у цих людей ніби й добре. Але тим страшніша їх внутрішня драма: адже вони змушені виховувати власних синів, як чужих, критися із своєю ласкою, щоб вона не здалася неприродною, із своєю душевністю, щоб вона не вважалась надмірною. Все життя довелося ховатися із своїм материнством, працювати, мовчати, горювати — «старітися в чужій теплій хаті». І тільки за якусь мить до смерті мати відкриває синові всю правду:

— Прости мене. Я каралась
Весь вік в чужій хаті...
Прости мене, мій синочку!
Я... я твоя мати.

Життя цих матерів — трагедія, але скільки тут душевної сили, краси і благородства, виняткової самовідданості, самопожертви!

В міру того, як визріває революційно-демократичний світогляд Т. Г. Шевченка, тема материнства й дитинства теж набуває дедалі гострішого звучання.

Осліпла від горя і сліз, мати чекає пана, який занапастив їй життя, щоб помститись («Слепая»). В поемі «Відьма» дано теж узагальнений образ нещасної покритки, яка шу-

кає трути-зілля, щоб скарати розпусника-пана за свою і доччину згубу.

Вперше в історії світової культури Т. Г. Шевченко реалістично показав долю матері-покритки в образі божої матері Марії (поема «Марія»). Цей образ, як і твір в цілому, має глибокий соціальний і революційний зміст. Марія введена поетом як звичайна дівчина-наймичка. Хоч збезчестив її пророк «святий», та повівся він, як звичайний пройдисвіт-насилник. Захистив дівчину від розправи жорстоких людей убогий тесляр Йосип — проста й гуманна людина. Дитину її врятували чабани. А царі, як і святі, виступають катами дітей і матерів. Таким чином, біблійська легенда дістала гострий антирелігійний зміст. Поет закликає до свободи й рівності всіх людей, щоб не управляли людьми ні попи, ні пани, ні царі, щоб жінки були рівноправні з чоловіками.

Нещасливою була в своєму материнстві не лише покритка, а й так би мовити «законна» мати-кріпачка, образ якої теж змальовано у багатьох творах Т. Г. Шевченка: «Сова», «Сон», «Якби ви знали панничі», «І станом гнучим і красою», «Неофіти», «Марина».

В поемі «Марина» поет показав, як народжувались із скривджених і занапащених розбещеними панами дівчат-кріпачок месниці.

Змалював Т. Г. Шевченко і матір революціонера, борця в поемі «Неофіти». Вона, як матері й дружини декабристів, скрізь мандрує за сином, поділяє його долю, його муки, самовіддано підтримує в житті і боротьбі:

Благословенная в женах,
Святая праведная мати
Святого сина на землі!

Трудяща жінка в кріпосницькому суспільстві була особливо поневолена, темна, пригноблена. Але скільки в ній душевного благородства, скільки закутих сил! Вона, зовсім позбавлена можливості діяти, брати будь-яку участь у громадському житті, могла розкритися в любові, в материнстві.

Героїні творів Т. Г. Шевченка втілюють справжні народні риси: вони сміливі, самовіддані, глибоколюдяні і разом з тим надзвичайно нещасливі і в коханні, і в материнстві. І це тому, що вони невільниці, тому що існує сваволя пана, тому що вони повністю безправні, беззахисні.

У вірші «І золотої й дорогої» узагальнено в образі дитини — кріпацької сироти долю всього покріпаченого народу. Скільки отаких нещасних дітей-сиріт зустрічав поет на шляхах і степах України:

Мов одірвалось од гідлі,
Одно-однісіньке під тином
Сидить собі в старій ряднині...

Як мрію, чи як сон, показує поет щасливу матір і дітей («Сон», «І досі сниться», «Садок вишневий коло хати»).

У вірші «Сон» («На панщині пшеницю жала») зіткнуто два світи. Один з них реальний: панщина, лановий, виснажена працею мати, яка не може приділити уваги немовляті.

Другий світ — у сні матері, яка мріє про кращу, щасливу долю для сина. Вона бачить його вродливим і багатим, засватаним, жонатим, вільним, а не панським: «на своїм веселім полі удвох собі пшеницю жнуть, а діточки обід несуть». Щастя це викликає усмішку у матері, але лиш на одну коротку мить: «Прокинулась — нема нічого!» Знову панщина, лановий, морок кріпацького життя.

В казематі 1847 року поет написав невеличку поезію «Садок вишневий коло хати». В ній теж передане ніби вже існуюче щастя трудящої селянської родини: щаслива мати, діти, справжній рай, якого так і не довелось поетові зустріти в тогочасному житті.

В образах жінок-кріпачок Т. Г. Шевченко розкрив благородство почуттів, великі душевні сили, красу найблагородніших поривань людини, безмежне прагнення щастя для себе й своїх дітей.